

Курд Ласвиц

Върху сапунения мехур

– Чичо Вендел, чичо Вендел! Погледни само големия сапунен мехур, прелестните цветове! Откъде се вземат?

Тъй извика синчето ми от прозореца надолу към градината, накъдето пускаше да хвърчат пъстрите си топки от пяна.

Чичо Вендел седеше до мене под сянката на високите дървета и пурите ни подправяха чистия, благоуханен въздух на един хубав летен следобед.

– Хм – каза или по-скоро промърмори чичо Вендел, обърнат към мен, – хм, хайде, обясни му го! Хм! Любопитен съм как ще го сториш. Интерферентни цветове на тънки ивици, нали? Зная го вече. Различна дължина на вълната, ивиците не се покриват и тъй нататък. Ще разбере ли момчето – хм!

– Да – отвърнах малко смутен, – детето, естествено, не може да разбере физичното обяснение, пък и съвсем не е необходимо. Нали обяснението е нещо относително и трябва да се съобразява с гледището на питащия. Новият факт трябва само да се включи в един обичаен ход на мисли, да се свърже с познати представи – и понеже формулите на математическата физика още не спадат към обикновения ход на мисли у моя потомък...

– Не е лошо, хм! – Чичо Вендел кимна с глава. – Улучи горе-долу. Не можеш да обясниш, да го свържеш с обичайни представи – няма изобщо никаква допирна точка. Тъкмо това е! В опита на детето – един съвсем различен свят – има неща, с които липсва всякаква връзка. Навсякъде е така! Знаещият трябва да мълчи, учителят трябва да лъже. Или ще иде на кръста, на кладата, в хумористичните вестници – в зависимост от модата. Микроген! Микроген!

Последните две думи чичо Вендел смънка само на себе си. Нямахме да го разбира, ако вече честичко не бях чувал от него думата микроген. То бе последното му изобретение.

Чичо Вендел бе направил вече много изобретения. Всъщност той не правеше нищо друго, освен изобретения. Жилището му представляваше една цялостно оборудвана лаборатория, наполовина алхимическа работилница, наполовина модерен кабинет по физика. Бе особено благоволение, ако разрешишеше някому да влезе вътре. Защото пазеше откритията си в тайна. Само понякога, когато водехме задушевен разговор, повдигаше крайчеца на воала, който забулваше тайните му. Тогава се чудех на пълнотата в знанията му, още повече на задълбоченото му вникване в научните методи и последиците им, в цялото развитие на културата. Ала той не можеше да бъде склонен да изложи на показ възгледите си – а

поради това и откритията си, – понеже те, както обясняваше той, не можели да бъдат разбрани без новите му теории. Сам аз го видях как по изкуствен път получава от неорганичните вещества белтък. Когато настоявах да публикува това епохално откритие, което вероятно би било в състояние изцяло да преобрази социалните ни условия или поне да ги подобри, той имаше навика да казва: „Нямам желание да се излагам на присмех. Та те не могат да го проумеят. Не са дорасли, никаква допирна точка, друг свят, друг свят! Да чакат хиляда години! Остави хората да си спорят, всички са еднакво невежи.“

Сега той бе открил микрогена. Не зная със сигурност дали бе вещество или апарат, но разбрах поне, че чрез него той бе в състояние да умалява както пространствените, така и времевите пропорции в каквото и да е мащаб. Но умаляване не просто за окото, каквото е възможно чрез оптичните прибори, а за всички сетива: цялата съзнателна дейност се изменяше така, че наистина всички видове усещания си оставаха качествено същите, ала всички количествени връзки се стесняваха. Той твърдеше, че може да накара който и да е индивид, а заедно с него и кръга на възприятията му да се смаят до милионна, до билионна част от големината си. Как го правеше? Да, тогава той отново мълчаливо се усмихна на себе си и промърмори:

– Хм, не можете да разберете, не мога да ви го обясня, пък и няма да ви помогне. Хората си остават хора независимо от възрастта, не виждат по-далеч от носа си. Защо тепърва да спорим?

– Как попадна сега на микрогена? – поинтересувах се аз.

– Много просто, скъпи племеннико. За днешния учен свят микрогенът представлява това, което е сапуненият мехур за твоето момче. Може би една играчка, въпреки това за разбирането ѝ липсва всякаква опорна точка. Но понеже учените не са деца и предявяват претенцията да разбират всичко, би се завързал един безкраен спор, ако пожелаех да извадя на бял свят учението си. Напълно безполезно, тъй като решението се намира извън цялото днешно познание. Биха ми се присмивали – хм – лудница...

– Все едно – възпротивих се аз, – да се възвести истината, е дълг дори ако трябва човек да понесе страданията на непризнат гений! Само по този път са постигнати завоеванията на цивилизацията. Извади доказателствата си!

– Хм – усъмни се чичо, – а ако никои не може да проумее доказателствата? Ако говорим на два различни езика? Тогава спорът завършва с това, че се унищожават малцинството – физически или морално. Нямам

никакво желание за това.

– Въпреки всичко – отвърнах аз храбро – бих изповядвал истината, ако държах в ръцете си доказателствата.

– Пред непълнолетни и слепци – така ли? Искаш ли да опиташ? Погледни това нещо.

Чичо Вендел извади малък апарат от джоба си. Различих няколко стъклени тръбички в метална обковка, с винтове и скала. Той поднесе тръбичките под носа ми и започна да върти. Усетих, че вдишвам нещо необикновено.

– Ах, колко е хубав този тук! – възкликна пак синът ми, сочейки един нов сапунен мехур, който бавно се спускаше откъм парапета на прозореца.

– А сега разгледай този сапунен мехур – нареди чичо Вендел и продължи да върти.

Стори ми се, че сапуненият мехур видимо се увеличава. Доближаваха го все повече и повече. Прозорецът с момчето, масата, пред която седяхме, градинските дървета се отдалечаваха, ставаха все по-неясни. Единствено чичо Вендел си оставаше до мене; тръбичката си бе прибрал в джоба. Досегашното ни обкръжение бе вече изчезнало. Като огромен матовобял купол се разстиляше небето над нас и се изгубваше на хоризонта. Спояхме върху огледалната повърхност на обширно, замръзнало езеро. Ледът бе гладък и без пукнатини; въпреки това изглеждаше като че ли извършва слаби, вълнообразни движения. Неясни силуети се подаваха тук-там над повърхността.

– Какво става тук? – извиках аз изплашено. – Къде сме? Ледът ли ни влече?

– Върху сапунения мехур сме – съобщи хладнокръвно чичо Вендел. – Това, което мислиш за лед, е повърхността на жилавата водна ципица, която мехурът образува. Според човешката мярка той е равен на една петхилядна част от сантиметъра; едва петстотин такива слоя, напластени един върху друг, биха направили един милиметър.

Без да искам, повдигнах единия си крак, сякаш можех по този начин да стана по-лек:

– За бога, чичо – примолех се аз, – не си прави лекомислени шеги! Истината ли казваш?

– Напълно. Но не се страхувай от нищо. За сегашния ти ръст тази ципица отговаря по здравина на стоманена броня с дебелина двеста метра. С помощта на микрогена ние се умалихме във всяко отношение в мащаб едно към сто милиона. Така че сапуненият мехур, който според

човешките мерки има обиколка четиридесет сантиметра, сега за нас е точно толкова голям, колкото земното кълбо за човека.

– А колко сме големи самите ние? – запитах колебливо.

– Височината ни съставлява една шестдесет хилядна част от милиметъра. Вече не биха ни открили дори с най-чувствителния микроскоп.

– Но защо не виждаме къщата, градината, домашните ми – въобще Земята?

– Те са под нашия хоризонт. Но дори и Земята да се издигне пред нас, ти няма да видиш от нея нищо друго, освен едно матово сияние, защото вследствие на нищожните ни размери всички оптически съотношения така са променени, че наистина в сегашното ни обкръжение виждаме напълно ясно, но от предишния ни свят, чиито физични основи са сто милиона пъти по-големи, живеем съвършено изолирано. Следователно трябва да се задоволиш с това, което има за гледане върху сапунения мехур, а то е достатъчно.

– И просто се чудя – намесих се аз, – че изобщо виждаме нещо тук, че при промените се условия сетивата ни действуват също като преди. Та нали сега сме по-малки от дължината на една светлинна вълна; вероятно молекулите и атомите сега ни влияят съвсем другояче.

– Хм! – Чичо Вендел се засмя по своя си начин. – Че какво са етерните вълни и атомите? Измъдрувани мащаби, изчислени от човек за човека. Сега ние се смаяваме и с нас се смаяват всички мащаби. А какво общо има това с усещането? Усещането е първичното, даденото; светлината, звукът и налягането остават непроменени за нас, защото те са качества. Само количествата се променят и ако пожелаехме да направим физични измервания, щяхме да установим, че етерните вълни са също сто милиона пъти по-малки.

Междувременно продължихме странствването си по сапунения мехур и стигнахме до едно място, където прозрачни лъчи се устремяваха подобно на струи на водоскок във висините. В този миг ме прониза една мисъл, която накара кръвта в жилите ми да замръзне. Ами ако сапуненият мехур се спукаше! Ако съдбата ни запокитеше – мене на някоя от възникващите водни пращинки, а чичо Вендел с неговия микроген на друга? Кой щеше да ме открие някога? И какво щеше да стане с мене, ако трябваше цял живот да си остана с моя незначителен ръст от една шестдесет хилядна част от милиметъра? Какво бях аз сред хората? И Гъливер в Бробдингаг не можеше да се сравнява с мен, защото въобще никой не ме виждаше! Жена ми, децата ми! Може би те щяха да ме всмукнат със следващата глътка въздух в белите си дробове и докато

оплакват необяснимата ми загуба, аз щях да вегетирам като невидима бактерия в кръвта им.

– Бързо, чичо, хайде бързо! – паникьосах се аз. – Върни ни отново човешкия ръст! Сапуненият мехур ще се спуска всеки миг! Истинско чудо е, че още се крепи! Но колко време сме вече тук?

– Не бери грижа – рече чичо Вендел невъзмутимо, – сапуненият мехур няма да се спуска, преди да се махнем оттук. Мярката ни за време се намали едновременно с нас и това, което ти смяташ тук за една минута, е според земното време едва една сто милионна част от него. Ако сапуненият мехур лети само десет земни секунди във въздуха, за нашето сегашно телесно устройство това прави един цял човешки живот. Естествено, обитателите на сапунения мехур живеят сто хиляди пъти по-бързо, отколкото понастоящем ние.

– Как, да не би да вземеш да твърдиш, че и сапуненият мехур има жители?

– Разбира се, че има жители, и то доста образовани. Само че тяхното време тече приблизително десет билиона пъти по-бързо от човешкото, т.е. те чувствуват, те живеят десет билиона пъти по-стремително. Това означава, че три земни секунди са равни на един милион години върху сапунения мехур, макар и неговите обитатели да не са създали понятието година в нашия смисъл на думата, тъй като тяхното сапунено кълбо няма постоянна и достатъчно бърза ротация. И като вземеш предвид, че този сапунен мехур, върху който се намираме, е възникнал най-малко преди шест секунди, трябва да признаеш, че през тези два милиона години на същото това място вече са могли да се развият един доста приличен живот и подобаваща нему цивилизация. Поне това отговаря на опита ми с други сапунени мехури, като на всички тях и производните им не може да се отрече родствената прилика с майката Земя.

– Но къде са тези обитатели? Тук виждам добре предмети, които бих оприличил на растения, а тези полукълбовидни куполи биха могли да представляват един град, обаче нищо човекоподобно не мога да открия.

– Много естествено. Сетивната ни способност, макар и да е станала сто милиона пъти по-голяма от човешката, въпреки това е още сто хиляди пъти по-бавна от тази на сапунците (нека да наречем така жителите на сапунения мехур). Докато сега ние мислим, че е изминала една секунда, те изживяват двадесет и осем часа. В това съотношение е ускорен целият живот тук. Разгледай само тази растителност.

– Правилно – съгласих се аз, – виждам ясно как дърветата тук –

защото тези кораловидни образувания навярно са дървета – растат, цъфтят и Дават плодове пред очите ни. А там една къща израства, тъй да се каже, направо от земята.

– Сапунците я строят. В тази минута, в която гледаме, наблюдаваме резултата на двумесечен и повече труд. Самите работници не виждаме, понеже движенията им се извършват прекалено бързо за нашата възприемателна способност. Но скоро ще излезем от затруднението. С помощта на микрогена ще изостря усета ни за време сто хиляди пъти. Ето, помириши още веднъж. Ръстът ни си остава същият, преместих само скалата на времето.

Чичо Вендел наново извади тръбичката си. Помирисах и незабавно се озовах в един град, заобиколен от многобройни, усърдно заети създания, които имаха решителна прилика с човека. Само дето всички ми изглеждаха малко прекалено прозрачни, което явно се дължеше на произхода им от глицерин и сапун. Доловихме също гласовете им, без да мога въпреки това да разбера езика им. Растенията бяха изгубили бързата си променливост, сега се намирахме в същите съотношения на възприемане към тях, като сапунците, или като нас, хората, към организмите на Земята. Това, което преди ни бе заприличало на струи от водоскок, се оказа, че са цветните стебла на един бързорастящ вид висока трева. Сега и жителите на сапунения мехур ни видяха и ни обсипаха с много въпроси, които очевидно издаваха любопитство.

Разбирахме се много трудно, понеже крайниците им, които имаха известна прилика с власинките на полипи, извършваха толкова странни движения, че дори езикът на жестовете отказваше да ни служи. Междувременно те ни приеха извънредно приятелски; смятаха ни, както разбрахме по-късно, за жители на друга част от тяхното кълбо, която още не бяха посетили. Храната, която ни предложиха, имаше силен алкален привкус и не ни се усладяваше, с времето обаче свикнахме с нея, възприемахме само като много неприятен факта, че нямаше същински напитки, а винаги само кашоподобни супи. Изобщо всичко върху това небесно тяло бе съобразено с гъстотечното или пихтиесто агрегатно състояние и удивителното бе, че и при тези променени условия природата или по-скоро съзидателната сила на живота бе сътворила чрез нагаждане най-целесъобразните структури. Сапунците действително бяха интелигентни същества. Храна, дишане, движение и почивка, незаменимите нужди на всички живи твари ни дадоха първите отправни точки, за да разберем отделни неща от езика им и да се приспособим.

Тъй като с готовност се откликваше на нуждите ни, пък и чичо

Вендел уверяваше, че отсъствието ни от дома не би могло да надхвърли един неуловим за земните условия период от време, то аз използвах с радост възможността да опозная този нов свят. Смяна между ден и нощ наистина не се извършваше, но след работа следваха редовни почивки, които приблизително отговаряха на нашето дневно разпределение. Запознавахме се прилежно с изучаването на сапунски език и не пропускахме да изследваме точно физичните условия на сапунения мехур, както и социалните служби на сапунците. С последната цел заминахме за столицата, където бяхме представени на държавния глава, който носеше титлата повелител на Мислещите. Сапунците наричат себе си „Мислещите“, и то с право, тъй като насърчаването на науките стои при тях на висока почит, а в споровете на учените цялата нация взема най-дейно участие. В това отношение трябваше да придобием опит, който без малко щеше да ни се отрази зле.

Грижливо си водех дневник за резултатите от нашето наблюдение и бях събрал богат материал, който след завръщането ни на Земята смятах да обработя в една културна история на сапунците. За съжаление бях изпуснал предвид едно обстоятелство. При нашето много внезапно наложение се уголемяване аз не носех записките в себе си и така се случи нещастие то да останат незасегнати от въздействието на микрогена. Естествено, незаменимите ми ръкописи вече не могат да бъдат намерени; те летят като неоткриваеми пращинки някъде наоколо, а заедно с тях и доказателствата за престоя ми върху сапунения мехур.

Трябва да сме живели около две години сред сапунците, когато напрежението между двете главни научни схващания, застъпени при тях, достигна особено висок градус. Завещанието на по-старата школа за устройството на света бе енергично оспорено от един изключително виден природоизследовател на име Глагли, когото по-младото, напредничаво течение с жар подкрепяше. Поради това, както обикновено става в такива случаи, призоваха Глагли пред съда на Академията на Мислещите, за да решат, в интерес на държавата и реда, дали неговите идеи и открития могат да бъдат търпени. Противниците на Глагли се опираха най-вече на това, че теориите му противоречели на старите и неотменими основни закони на Мислещите. По тази причина те настояваха или Глагли да опровергае учението си, или да бъде подложен на определеното за ерес наказание. Преди всичко те намираха следните три точки от учението на Глагли за погрешни и гибелни:

Първо – светът отвътре е кук, изпълнен с въздух, а кората му е дебела само триста лакътя. Срецу това те възразяваха: ако почвата, върху

която стъпват Мислещите, беше куха, то тя щеше отдавна вече да се е напукала. А в книгата на древния философ Емзо (това е сапунският Аристотел) е написано: „Светът е плътен и няма никога да се пръсне.“

Второ – бе заявил Глагли, – светът се състои само от два основни елемента, мазнина и алкалий, които изобщо са единствените елементи и съществуват открай време; от тях по механичен път е възникнал светът, също така не е възможно никога да е съществувало нещо друго, което да не е съставено от мазнина и алкалий; въздухът се отделя от тези елементи.

В противовес на това се обясняваше, че не само мазнината и алкалийят, но и глицеринът и водата са елементи; същите не биха могли да приемат от само себе си кълбовидна форма; в най-древното писание на Мислещите обаче буквално се казва: „Светът е създаден от дъха на великан, който се нарича Рудипуди.“

Трето – учеше Глагли, – светът не е единствен по рода си, а има още безкрайно много светове, всички те са кухи кълба от мазнина и алкалий и свободно се носят във въздуха. На тях също живеят мислещи същества. Тази теза бе обявена не само за погрешна, но и за противодържавна, като ѝ се даваше следното тълкуване: ако имаше други светове, които ние не познаваме, нима повелителят на Мислещите нямаше да ги владее? Пък и основният държавен закон гласи: „Ако някой каже, че има нещо, което не се подчинява на повелителя на Мислещите, трябва да се вари в глицерин, докато омекне.“

На заседанието Глагли стана да се защити. Той изтъкна преди всичко, че учението за света като плътен противоречи на учението за произхода му от дъха на Рудипуди, и попита къде впрочем трябва да е стоял великанът, щом като няма други светове. Въпреки начетеността си академиците от старата школа отстояваха твърда позиция срещу тези доводи. Глагли щеше да прокара първите си две тези, ако третата не бе събудила подозрение. Политическата ѝ неблагоприятност бе прекалено очевидна и в това отношение дори приятелите на Глагли не смееха да се застъпят за него, тъй като твърдението, че имало и други светове, се смяташе за противоимперско и антinationално. И понеже Глагли въобще не искаше да се отрече, мнозинството от Академията бе склонно да го низвергне, а най-отявлените му противници вече мъкнеха казани с глицерин, за да го варят, докато омекне.

Като изслушах цялото безпочвено дърдорене „за“ и „против“, бидейки при все това сигурен, че се намирам върху сапунен мехур, който синът ми бе духнал преди около шест секунди от прозореца към

градината с помощта на сламка, и като видях, че този сблъсък между двойно погрешни мнения застрашава живота на едно честно разсъждаващо същество – защото за един сапунец варенето до омекване все пак е жизнеопасно, – то аз не можах да се сдържам повече, скочих и поисках думата.

– Не върши глупости – изшътка чичо Вендел, побутвайки ме. – Ще си навлечеш нещастие с твоите приказки! И тъй, и тъй няма да те разберат! Ще видиш! Кротувай си!

Но аз не позволих да ми попречат и започнах:

– Уважаеми господа Мислещи! Разрешете ми няколко забележки, тъй като аз наистина съм в състояние да дам сведения за произхода и естеството на вашия свят.

Тук настъпи всеобщ ропот:

– Какво? Как? На „вашия“ свят ли? Може би вие имате друг свят? Слушайте! Слушайте! Този дивак, този варварин! Той знае как е възникнал светът.

– Как е възникнал светът – продължих с повишен глас, – не може никой да знае, нито вие, нито аз. Защото и Мислещите са също като нас двамата само нищожна искрица от безкрайния дух, които се вплъчвава в безкрайни образи. Но как е възникнала изчезващата частица свят, върху която стоим, това мога да ви кажа. В действителност вашият свят е кух и пълен с въздух, а обвивката му не е по-дебела, отколкото сочи господин Глагли. Без съмнение той ще се пръсне някога, но дотогава могат да изминат още милиони от вашите години. (Силно „браво“ от глаголианците.) Вярно е също, че има още много обитаеми светове, но те не са просто кухи кълба, а много милиони пъти по-големи каменни масиви, обитавани от същества като мене. И мазнината, и алкалият не са нито единствените, нито пък изобщо са елементи, а представляват сложни вещества, които само случайно играят някаква роля за този ваш малък свят от сапунен мехур.

– Свят от сапунен мехур ли? – Буря от негодувание се надигна от всички страни.

– Да – извиках неустрашимо, без да обръщам внимание на чичо Вендел, който ме дърпаше и теглеше да престана, – да, вашият свят не е нищо повече от един сапунен мехур, който малкото ми синче направи с помощта на сламка и който пръстът на едно дете може в следващия момент да смаже. Естествено, в сравнение с този свят моето дете е великан...

– Нечувано! Богохулство! Лудост! – отекна безразборно и около

главата ми захвърчаха мастилници.

– Той е луд! Светът бил сапунен мехур! Синът му го бил направил! Представя се за баща на Създателя на мирозданието! Убийте го с камъни! Сварете го!

– Истината преди всичко! – разпалих се аз. – И двете страни грешат. Синът ми не е създал света, той само е издухал това кълбо посред света, според законите, които са по-висши от всички нас. Той не знае нищо за вас и вие не можете да знаете нищо за нашия свят. Аз съм човек, аз съм сто милиона пъти по-голям и десет билиона пъти по-стар от вас. Пуснете Глагли! Защо спорите за неща, които не можете да разрешите?

– Долу Глагли! Долу човека! Ще видим дали можеш да смажеш с малкия си пръст света! Я извикай синчето си!

Така тълпата беснееше около мене, докато ни влачеше с Глагли към казана с кипящия глицерин.

Лъхна ме зноен плам. Напразно се съпротивлявах.

– Потопете го! – ревеше тълпата. – Ще видим кой пръв ще пукне!

Обгърнаха ме огнени пари, прониза ме пареща болка и...

Седях си до чичо Вендел край градинската маса. Сапуненият мехур още се поклащаше на същото място.

– Какво беше това? – отроних аз изумен и потресен.

– Една сто хилядна от секундата. На Земята все още нищо не се е променило. Навреме успях да преместя моята скала. В противен случай щяха да те сварят в глицерин. Е? Да обнародвам ли откритието на микрогена! Как? Сега смяташ ли, че ще ти повярват? Хайде, обясни им го!

Чичо Вендел се засмя и сапуненият мехур се спуска. Синчето ми направи друг.

КРАЙ

© 1990 Виолета Тончева, превод от немски

Kurd Laßwitz
Auf der Seifenblase, 1890

Сканиране: Xesiona, 2009
Разпознаване и редакция: NomaD, 2009

Издание:

Курд Ласвиц. Апикис
Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1990
Рецензент: Людмила Стоянова
Редактор: Димитричка Железарова
Оформление: Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев
Рисунка на корицата: Текла Алексиева
Художествен редактор: Иван Кенаров
Технически редактор: Ангел Ангелов
Коректори: Паунка Камбурова, Янка Енчева

Bis zum Nullpunkt des Seins
Verlag Das Neue Berlin, Berlin, 1979

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11509>]